



# Odškodňování československých státních příslušníků za majetky zanechané na území Podkarpatské Rusi v letech 1945–2017/2018

David Hubený<sup>1</sup>

## ABSTRACT

### Compensation of Czechoslovak Nationals for Property Left in Carpathian Ruthenia in 1945–2017/2018

After the World War II the Czechoslovak officials proceeded with arrangements and negotiation of quantification and compensation for ceded Ruthenia with due diligence. This effort was being pushed forward by Property Corporation in Slovakia and former Ruthenia and was supported by Ministry of Labour and Social Welfare. The Property Corporation also promoted its case in the press and actively influenced various politicians and officials. The Czechoslovak authorities' position did not change even after the political shift in 1948. Although the Property Corporation in Slovakia and former Ruthenia was "freely" dissolved the officials didn't abandon their agenda. Beside the compensation realised by the regime after the February 1948 there were three other compensation waves.

## KEYWORDS

Ruthenia; compensation; Czechoslovakia; Czechoslovak-Soviet Relations

## ÚVOD

Začlenění území Podkarpatské Rusi k Československu po první světové válce si ze strany Prahy vyžádalo množství pozornosti politické, vojenské, bezpečnostní, sociální a hospodářské.<sup>2</sup> Nechyběly ani různé třenice např. o slovensko-podkarpatoruskou zemskou hranici,<sup>3</sup> přičemž od přelomu let 1944 a 1945 začalo být zřejmé, že se promění v hranici mezistátní, neboť se po zkušenostech vládní delegace na Podkarpatské Rusi<sup>4</sup> zdálo být více než jisté, že se nejvýhodnější země republiky nenavrátil do Českosloven-

---

1 David Hubený, Národní archiv, Oddělení fondů státní správy z let 1918–1945, Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4 — Chodovec, Česká republika, david.hubeny@nacr.cz

2 Přehledně k československé éře Podkarpatské Rusi viz RYCHLÍK, Jan — RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna, *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946*, Praha 2016.

3 K této otázce viz ŠVORC, Peter, *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919–1939)*, Prešov 2003.

4 K její činnosti a zkušenostem viz NĚMEČEK, Jan — NOVÁČKOVÁ, Helena — SEDLÁKOVÁ, Monika, *Zpráva vládního delegáta Františka Němce o vývoji na Podkarpatské Rusi 1944*, in: Sborník archivních prací, roč. 50, č. 1, 2000, s. 121–203.



ska. V poválečných měsících bylo skutečně dojednáno formální postoupení Podkarpatské Rusi vystupující již pod jménem Zakarpatská Ukrajina do svazku Ukrajinské sovětské socialistické republiky stvrzené příslušnou smlouvou z 29. června 1945, která byla ratifikována oběma stranami v listopadu téhož roku.<sup>5</sup> Nedílnou součástí předání území byl vedle samotné smlouvy rovněž téhož dne podepsaný protokol, jenž předvídal odškodnění osob optujících pro jeden ze signatářských států, jakož i osob „českej a slovenskej národnosti, ktoré museli v dôsledku nepriateľskej okupácie opustiť území Zakarpatskej Ukrajiny“;<sup>6</sup> čímž bylo myšleno etapovité obsazení Podkarpatské Rusi Maďary provedené postupně v letech 1938 a 1939, za které v době protektorátu již byly vyplaceny náhrady a protektorátní a říšskoněmecké úřady v této souvislosti vedly s Maďarskem příslušná jednání. Tato odškodnění podle vládních nařízení č. 93/1940 a 317/1941 Sb., však nejsou předmětem předloženého příspěvku, ač poválečná odškodňování musela s jejich existencí vždy počítat, přičemž Kancelář legií a její nástupci při Ministerstvu národní obrany se vždy přimlouvala za řešení výhodná pro různé legionářské osady (např. Svoboda).<sup>7</sup> Kvalifikovaný odhad odškodnění podle obou protektorátních norem při počtu 7753 přihlášek a průměru 20 000 korun činí 155 milionů korun, přičemž v případě legionářských kolonistů stát často uhradil i částky 100 000–300 000 korun.<sup>8</sup>

Na uskutečnění této části protokolu v letech 1945–1948 a ještě krátce poté tlačilo sdružení majetkově postižených československých státních příslušníků odešlých z Podkarpatské Rusi jak v důsledku maďarské okupace, tak jejího předání Sovětskému svazu,<sup>9</sup> přičemž tato organizace byla přímým pokračovatelem poměrně agilního a úspěšného spolku působícího již za nacistické okupace.<sup>10</sup> Ačkoliv toto sdružení zaniklo krátce po Únoru 1948 (fakticky však funkcionáři spolku naplňovali cíle spolku ještě několik let i mimo jiné díky tomu, že často vzešli z lůna státní správy), dokázali jeho pokračovatelé v roce 2008 protlačit tuto otázku do legislativního procesu a dosáhnout úspěchu nejen v tomto případě, ale i v dalších dvou novelách, přičemž se jim dařilo čerpat jak z poměrně nízké znalosti problematiky dějin Podkarpatské Rusi v jejích zlomových bodech, tak i dlouhého časového odstupu, který pomohl pozapomenout na některá předchozí odškodnění.

Čtvrtstoletí trvající příslušnost Podkarpatské Rusi k ČSR vytvořila mnohé pevné vazby, přičemž pozemková reforma a kolonizace ve své majetkoprávní části zaměstnává služební úřady České republiky ještě v jubilejním roce 2018.

5 *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl V. Květen 1945 — únor 1948, Praha 1988, protokol viz dok. č. 46, s. 103–105; dok. č. 152, s. 233–235 a dok. č. 154, s. 237.*

6 *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl V. Květen 1945 — únor 1948, Praha 1988, protokol viz dok. č. 47, s. 105–107, zde s. 106.*

7 K této osadě a její evidentní podpoře ze strany Státního pozemkového úřadu a Kanceláře legií viz KÁPAR, Josef a kol., *Svoboda. Její vznik a budování*, Praha 1933.

8 Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.

9 HUBENÝ, David, *Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi po druhé světové válce*, in: *Paginae historiae*, roč. 25, č. 2, 2017, s. 79–92.

10 HUBENÝ, David, *Spolek občanů Protektorátu vlastních majetek na původním Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi a jeho působení v letech druhé světové války*, in: TAUCHEN, Jaromír — SCHELLE, Karel (eds.), *Období nsvobody 1938–1945*, Ostrava 2014, s. 156–164.



Za cenné připomínky vedoucí ke korekci textu a nové informace děkuji pracovníkům Odboru správy majetku Ministerstva vnitra Petru Bendovi, Ivance Hötzelové, Rudolfu Marcinkovi a Vladimíru Tesarčíkovi, jakož i řediteli příslušného odboru Miroslavu Konopeckému za zprostředkování.

## POVÁLEČNÉ ÚSILÍ

Jelikož peníze stojí vždy až na prvním místě, začala se zainteresovaná československá ministerstva, tj. financí, zahraničních věcí a vnitra, zajímat o majetkové vypořádání již v létě 1945, nejpozději v červenci, přičemž myslela nejen na výdaje spojené s Podkarpatskou Rusí z éry před okupací, ale i v době pobytu vládní delegace a československé pohraniční finanční stráže na osvobozeném území Podkarpatské Rusi v letech 1944 a 1945. Ministerstvo financí přistoupilo k problému s příslovečnou důkladností účetního a specifikovalo, o co vše bude třeba se Sověty vyjednávat: o státní majetek, pohledávky, vlastnické účasti (např. cenné papíry, zejména elektrárny v Chustu a Užhorodě a dále železnice v údolí Uže), státní dluh (nejlépe k 15. březnu 1939), všeobecný státní dluh, nezajištěný dluh (vnitřní i zahraniční, např. v důsledku investičních akcí), zvláštní státní dluhy (administrativní dluhy, např. dodávky, dále pensijní břemena a různé záruky), dále závazky samosprávných svazků (Země podkarpatoruská, jednotlivé okresy a obce, např. vůči Svaljavě za budovu finanční stráže),<sup>11</sup> depozita u státních úřadů (jako jedna z mála otázek byla tato věc vyřešena ještě za války dohodou s Maďarskem). V některých případech bylo řešení z hlediska státní kasy snadné, v jiných se očekávalo těžké vyjednávání a spory o to, co pod který pojem spadá. V průběhu doby a vytyčování hranic pak vyvstal ještě problém se zdaněním pohraničních obcí, které ztratily či získaly pozemky, jakož i tamějších obyvatel.

Ministerstvo vnitra v červenci 1945 připravilo hrubý přehled výše škod zanechaného soukromého nemovitého majetku nenáležícího optantům ani přestěhovalcům ke dni nastalé škody osob české národnosti (pro příslušníky slovenské národnosti nemělo k dispozici nutný spisový materiál, který se nacházel v Bratislavě). U níže uvedených čísel je nutné připomenout, že se očekávala jejich neúplnost, např. z důvodu neznalosti předpisů či proto, že by přijetím odškodnění prejudikovali poválečný vývoj. Podle dřívějšího vládního nařízení č. 93/1940 Sb. byly za války projednány přihlášky 7753 případů v celkové hodnotě 830 000 000 korun, ale po přezkumu přihlášených škod u jednotlivých zemských úřadů byla hodnota snížena na 436 000 000 korun v tomto členění:

Škody veřejných zaměstnanců	91 000 000 korun
Škody ostatních fyzických osob	75 000 000 korun
Škody právnických osob	63 000 000 korun
Škody na zemědělském majetku	207 000 000 korun

<sup>11</sup> Národní archiv, fond Ministerstvo financí II. — prezídium (dále jen NA, f. MF II. — prezídium), kart. 22, čj. 59636/1945.



Jelikož uvedená čísla nebylo možno rychle přezkoumat, bylo Ministerstvo vnitra ochotno vzít jako prozatímní základ hlášení Spolku vlastníků domů ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, který uváděl číslo 800 obytných stavení v celkové hodnotě asi 90 000 000 korun, přičemž členům náleželo 433 domů v hodnotě 38 530 000 korun, dále spolek evidoval 8 obytných domů patřících družstvům či organizacím sídlícím v historických zemích v ceně 8 850 000 korun a několik vinic a ovocných zahrad v ceně 1 220 000 korun. Celkem by tedy majetek nenáležející přestěhovalcům či optantům činil kolem 10 000 000 korun. Přímo Podkarpatské Rusi se pak mohly uvedené škody týkat asi 200 000 000 korun a nemovitosti asi v hodnotě 20–22 000 000 korun.<sup>12</sup>

Dále podle odhadů Národní banky se čeští věřitelé domáhali mnohamilionových dluhů, ale nebyly ještě úředně prověřeny a nešlo zatím rozlišit, co se týká Podkarpatské Rusi a co jižního Slovenska:<sup>13</sup>

Pohledávky soukromníků a průmyslových a živnostenských podniků	170 000 000 korun
Pohledávky bank, spořitelen a záložen	465 000 000 korun

K jednáním mezistátním přibýly též četné intervence jednotlivých vlastníků, kteří si stěžovali na akty zakarpatské ukrajinských úřadů, které snižovaly hodnotu jejich majetku. Vyskytly se snahy o odškodnění na základě jiných právních norem, resp. jejich praktickém využití (např. dekret č. 108/1945 Sb.). Nechyběly ani zapeklité případy, kdy bývalá československá státní příslušnice, nově občanka USA, chtěla podarovat svých pět dětí, z nichž čtyři měly americké občanství a jedno „zakarpatské“, z prostředků uložených v mukačevské spořitelně. Problém byl předán k řešení americkým úřadům.<sup>14</sup> Pochopitelně rovněž zakarpatské ukrajinské úřady se chystaly na tato jednání, přinejmenším zpracováním přehledu škod vzniklých v letech 1939–1944.<sup>15</sup> Sama Zakarpatská oblast Ukrajiny ani neměla na to, aby se postarala o osoby v ní se nacházející postižené událostmi druhé světové války: 438 rodin obětí války, 1445 válečných invalidů sloužících v Rudé armádě a československé branné moci, 10 513 dobrovolníků přihlásivších se do Rudé armády a 36 391 členů jejich rodin a 10 012 příslušníků československé armády.<sup>16</sup> Rovněž zbytek ukrajinského území, jakož i všechny nacisty a jejich satelity okupované části Sovětského svazu, byl materiálně zdevastovaný a lidsky vyčerpaný. Území Zakarpatské Ukrajiny přitom ještě v rámci likvidace válečných škod čekal úkol sovětizace a ukrajinizace celého území.<sup>17</sup>

Základní normou pro odškodnění se po druhé světové válce stalo vládní nařízení č. 8 z 28. ledna 1947, o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině, které stanovilo, že o odškodnění mohou požádat optanti, vyhnaní Češi a Slováci v dů-

12 NA, f. Ministerstvo vnitra I. — nová registratura (dále jen MV-NR), kart. 5277, sign. G 8303.

13 NA, f. MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

14 NA, f. MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

15 Державний архив Закарпатської області (dále jen DAZO), f. 14, opis 1, složka 121.

16 DAZO, f. 14, opis 1, složka 684.

17 K tomuto viz Мищанин, Василь: Радянiзацiя Закарпаття 1944–1950 pp. Ужгород 2018.



sledku maďarské okupace, právnické osoby, které je nutno s ohledem na složení jejich statutárních orgánů nutno považovat za české či slovenské (§ 1), popř. i cizinci či zahraniční společnosti se sídlem na území republiky (§ 2). Majetek se přihlašoval podle stavu k 30. lednu 1945 (§ 3). Přihlášky se podávaly u Ministerstva vnitra do určeného termínu. Důvodová zpráva chtěla, aby lhůta byla jeden měsíc po vytištění formulářů přihlášek, takže vyhláška Ministra vnitra určila jako poslední termín 16. březen 1947. Ministerstvo vnitra si bylo vědomo krátkosti této šibeniční lhůty, proto apelovalo na pomoc a součinnost národních výborů nejen žadatelům při vyplňování přihlášek, ale i při jejich odesílání. Zejména na Slovensku se v důsledku nutnosti vyplnit přihlášku trojmo brzy projevil nedostatek formulářů, o které tamější úřady ihned zažádaly. Navíc níže postaveným organizačním složkám nebylo jasné, které dokumenty k prokázání majetku je nutno předložit, proto žádaly Ministerstvo vnitra o instrukce. Výhodu měli optanti, neboť mohli podat přihlášku do jednoho měsíce od příjezdu na území republiky.<sup>18</sup>

Paragrafy 5 a 6 určovaly technikálie přihlášek, přičemž podle § 7 byly neplatné přihlášky podané před vydáním vládního nařízení č. 8/1947 Sb. Tento paragraf zároveň připouštěl, že k projednání „*lze přibrati zástupce organizace zájemců s hlasem poradním*“, což by se zdála být zjevná narážka na Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi, nicméně v interních pokynech se mluvílo o jiných organizacích: Spolek majitelů domů v Praze, Jednota nabyvatelů půdy v Praze, Sdružení zahraničních vojáků v Praze a Radě židovských náboženských obcí v Praze.<sup>19</sup> Posledně jmenovaná organizace se o to (poněkud opožděným) dopisem z 24. května 1948 opravdu ucházela.<sup>20</sup>

Podání přihlášky pak samo o sobě nezakládalo nárok na odškodnění (§ 8), neboť zásady odškodnění měla teprve stanovit bilaterální československo-sovětská Likvidační komise, která zahájila svoji činnost 2. prosince 1946. Je poněkud tristní, že toto vládní nařízení vznikalo až na poslední chvíli na pracovních poradách 10. a 20. ledna 1947 zainteresovaných úřadů, resp. ve chvíli, kdy se již v Praze nacházeli sovětsí členové Likvidační komise, nicméně „*soupisová norma*“ byla podle důvodové zprávy navržena „*podle výsledku předběžného jednání Likvidační komise a byla formulována v dohodě s československými členy této komise*“, přičemž byla zvolena co nejširší forma soupisu, aby se odškodnění dočkaly i osoby, které nevlastnily nemovitý majetek. Podobu soupisových formulářů ještě v lednu 1947 schválil Státní úřad statistický, neboť byl zájem na provedení šetření týkající se soupisu československého majetku zanechaného na území Zakarpatské Ukrajiny. Samozřejmě se též řešil vztah k přihláškám podle vládních nařízení č. 93/1940 a 317/1941 Sb., jakož i dekretu č. 54/1945 Sb., konkrétně zda již byla vyplacena nějaká náhrada, v jaké výši a od koho.

O soupisu majetku, podmínkách a termínu informoval též denní tisk, přičemž Ministerstvo vnitra se postaralo, aby Ministerstvo informací tuto zprávu opakovaně poskytl tištěným i rozhlasovým médiím (např. Ministerstvo vnitra požádalo Československý rozhlas, aby od 10. března informaci odvysílal třikrát denně až do 16. března) a byl veden přehled, kdy a v kolika novinách se zpráva objevila, včetně Rudého práva

18 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.

19 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.

20 NA, f. MV-NR, kart. 4667, sign. B 6067.



(v jeho případě dvakrát — 15. února a 5. března 1947). V polovině března si Ministerstvo vnitra uvědomilo, že podaných cca 1100 přihlášek je jen kapka v moři s ohledem na očekávaných 25 000 optantů, tudíž navrhlo prodloužit lhůtu do 31. března či do 15. dubna 1947, ale bohužel nakonec byla zvolena méně příznivá varianta, tedy 31. března 1947. O tomto kroku byla veřejnost opět informována prostřednictvím médií.

Tento krok byl pozitivně oceněn např. Okresním národním výborem v Chomutově, kde bylo obyvatelstvo takto vyrozuměno dříve, než tak mohl učinit úřad, kterému také velmi vhod přišla pomoc židovské náboženské obce, která byla s to fundovaně radit a pomáhat. Poněkud překvapivé je pak také zjištění chomutovského okresního národního výboru, že mezi lidmi nebyla v tuto akci důvěra a pracovníci museli optanty přímo přemlouvat, aby si žádosti podali. Naopak Okresní národní výbor v Sobrancech na začátku dubna 1947 žádal Ministerstvo vnitra, aby akceptoval i později podané přihlášky, neboť přes urgencye o dodání dalších přihlášek nemohli pro nedostatek formulářů učinit ministerské vyhlášení za dost všichni oprávnění žadatelé. Ministerstvo samozřejmě žádosti vyhovělo. Ostatně ještě 6. května 1947 byly podřízené složky Ministerstva vnitra vyrozuměny, že přihlášky se přeci jen akceptují i při pozdějším podání než hraničním 31. březnu 1947.<sup>21</sup>

Hektičnost celé akce vyvolala určité problémy, např. komise neuznávala za doklad o české či slovenské národnosti doklad o československém státním občanství, což tvrdě kritizovalo Národní osvobození.<sup>22</sup> Některé podniky své požadavky neváhaly dodatečně uplatnit i koncem roku 1948 a své podání končily slovy „*Pětiletce zdar*“.<sup>23</sup>

Legionářských kolonistů se samozřejmě zastávalo i Ministerstvo národní obrany, konkrétně Kancelář československých legií, která již v roce 1946 připomněla, že by bylo záhodno odškodnit osídlence v pohraničí alespoň formou zálohy, aby mohli splatit první platby za nově získané majetky. Později upozornila, že okolnosti roku 1938 byly mnohem složitější a že se mnozí kolonisté museli odstěhovat ještě před vídeňskou arbitráží, tudíž apelovalo, aby byly jejich přihlášky uznány i z toho důvodu, neboť byli stále dlužníky Kanceláře československých legií či Obecně prospěšného stavebního a bytového družstva pro výstavbu kolonií a neprojednání přihlášek kolonistů by poškodilo československou státní pokladnu. Kancelář československých legií nadto prověřilo každou jednu legionářskou přihlášku a potvrdilo, že odstěhování bylo vynuceno tehdejšími okolnostmi.<sup>24</sup>

Mnohem horší než administrativní nedostatky, byla skutečnost, že československé části Likvidační komise bylo do 10. dubna 1947 sice předloženo 8166 případů, z nichž však sovětská část komise byla v předběžném řízení ochotna uznat jen 613. Československá delegace požádala Státní úřad statistický, aby dosud doručených 8 166 přihlášek vyhodnotil. Výsledek byl, že ohlášený majetek, včetně lesního, by podle cen z roku 1938 dosahoval výše 4 378 938 773 korun,<sup>25</sup> přičemž konkrétní částky byly tyto:

---

21 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.

22 Národní osvobození, 11. IV. 1947.

23 NA, f. MV-NR, kart. 4667, sign. B 6067.

24 NA, f. MV-NR, kart. 4667, sign. B 6067.

25 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.





Kategorie	Částka (v korunách)	Upravené nároky z 22. května 1947 (v korunách)
Nároky tzv. přestěhovalců, tj. osob, které musely území Zakarpatské Ukrajiny opustit v důsledku okupace (podle článku 2, odstavce 3 protokolu) za nemovitý majetek řádně doložený podle cen z roku 1938	155 073 785	145 984 285
Nároky přestěhovalců, jejichž přihlášky nemovitého majetku nebyly zcela doloženy	186 328 698	186 328 698
Nároky optantů k nemovitému majetku podle článku 2, odstavec 1 protokolu, kteří se již nacházeli na území republiky	1 374 041 370	1 374 041 370
Nároky příslušníků východní jednotky, pokud jde o optanty ukrajinské nebo ruské národnosti	1 385 015	1 385 015
Nároky právnických osob podle článku 2, odstavec 4 protokolu	282 648 340	282 648 240
celkem činí nároky podle článku 2 protokolu	1 999 477 208	1 990 387 608

### Nároky podle článku 3 protokolu uplatnila československá delegace k odškodnění

Nemovitý majetek osob české a slovenské národnosti, které odešly před nebo po okupaci, příp. které tam vůbec nebyly	257 968 017	257 968 017
Nemovitý majetek osob české nebo slovenské národnosti, který připadl delimitací hranic SSSR	51 843 543	51 843 543
Nemovitý majetek dědiců osob české a slovenské národnosti, které nemusely optovat	135 252 538	135 252 538
Nemovitých majetek československých státních občanů ukrajinské národnosti	15 090 000	15 090 000
Na soukromoprávní pohledávky fyzických osob a právnických osob uplatnila československá delegace nárok na náhradu celkem činí nároky podle článku 3 protokolu	506 322 200	506 322 200
	966 476 298	(+ 8 057 919 korun soukromoprávních pohledávek fyzických a právnických osob z lesního majetku) 974 534 217
Českými a slovenskými československými státními příslušníky ohlášený movitý majetek, u něž žádala delegace možnost jeho transportu do republiky	1 388 763 300	2 964 921 825



Další přihlášky, které nebylo možno zatím projednat, a tedy i vyčíslit, měly být diskutovány později. Tyto výsledky statistického šetření byly předloženy sovětské delegaci, stejně jako pozdější zpřesněné výsledky z května 1947. Sovětská delegace na ně neodpověděla. Podle vyhlášky č. 8/1947 Sb. se také proplácely složená rublová platidla zanechaná na Zakarpatské Ukrajině při odjezdu do ČSR, která měla být nárokována po příbytu do ČSR — nejlépe přímo ve shromažďovacím středisku v Košicích.<sup>26</sup>

V zájmu prolomení zamrzlých jednání 5. srpna 1947 se československá delegace rozhodla snížit své požadavky o 1 miliardu 308 milionů korun. Sovětské výpočty odhadovaly majetek ne výše než 200 milionů. Věc dále stála.<sup>27</sup> Soupis zemědělského majetku byl odevzdán československému Ministerstvu zemědělství podle vládního usnesení z 19. prosince 1947.<sup>28</sup> Ministerstvo spravedlnosti v březnu 1947 informovalo o ještě nedokončených případech získávání soudních deposit československých státních příslušníků a optantů, která v důsledku maďarské okupace uvízla u obsazených soudů. V průběhu roku 1947 pak bylo Ministerstvo vnitra zavaleno urgencemi o náhrady za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině — žadatele odkazovala na zahájení činnosti Likvidační komise.<sup>29</sup> Příslušná jednání se ale skutečně táhla. Patrně proto ministr zahraničních věcí Vlado Clementis v prosinci 1948 dohodl při návštěvě Moskvy, že se ukončí činnost Československo-sovětská likvidační komise pro Zakarpatskou Ukrajinu a od té doby vedla tato jednání československá ambasáda v Moskvě<sup>30</sup> a odškodnění se řešilo vnitro- i mezistátně v průběhu celých padesátých let.

## DOKONČENÍ JEDNÁNÍ V PRŮBĚHU PADESÁTÝCH LET

Zákon č. 183/1950 Sb., o majetku zanechaném na území Československé republiky osobami, které optovaly pro Svaz sovětských socialistických republik a přesídlily na jeho území, se vztahoval na úředně sepsaný majetek zanechaný na československém území optanty pro Sovětský svaz (§ 1). Majetek přešel dnem soupisu do vlastnictví československého státu, včetně závazků váznoucích na majetku (ale jen do výše jeho obecné ceny). Okresní národní výbory měly zařídit zaknihování nemovitostí a postarat se o jeho správu podle pokynů Ministerstva financí vzniklých v dohodě s dalšími zúčastněnými rezorty (§ 2). Majetek, o který stát neměl zájem, mohly okresní národní výbory přidělit jednotným zemědělským družstvům, pokud jej tato chtěla. Přitom v případech zemědělského majetku šlo o trvalé užívání a u ostatního majetku o vlastnictví (§ 3). Jiný než zemědělský majetek, pokud by nebyl přidělen jednotným zemědělským družstvům, mohl být okresními národními výbory přidělen dosavadním uživatelům, samozřejmě pokud tito projevíli zájem a dokázali, že jsou česko-

26 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.

27 Moulis, Vladislav: Podivné spojenectví. K československo-sovětským politickým a hospodářským vztahům mezi dubnem 1945 a únorem 1948. Praha 1996, s. 62.

28 NA, f. Ministerstvo práce a sociální péče — repatriace, kart. 701.

29 NA, f. MV-NR, kart. 5278, sign. G 8303.

30 NA, f. Ministerstvo práce a sociální péče, kart. 336, Konečná zpráva o provedení hromadné reemigrace Čechů a Slováků z ciziny — návrh vládního usnesení, fol. 1, 5v-6, 17v, 32.





slovenskými státními příslušníky (§ 4). Příděl se mohl uskutečnit za náhradu podle obecné ceny ke dni přidělu (§ 6). Před přidělem bylo možno dát majetek do zatímního užívání, které bylo samozřejmě zpoplatněno, a to se týkalo i dosavadních uživatelů (§ 8). Nepřidělený nezemědělský majetek, zejména movitý, mohl být prodán ve veřejné dražbě (§ 5). Osoby, které nabyly majetek nevědouce, že se jedná o majetky optantů, ale řádně za něj zaplatily, se o svůj majetek bát nemusely. Tyto sporné případy měly řešit okresní národní výbory (§ 9). Zisky z úhrady za přidělený, prodaný či do užívání poskytnutý majetek mířily do státní pokladny (§ 10). Ministerstvo financí bylo pověřeno úpravou způsobu úhrady, výše náhrady za užívání a také vypořádáním závazků váznoucích na majetku, popř. mohlo určit úlevy, ale muselo postupovat v dohodě s ostatními rezorty (§ 11). Důvodová zpráva k zákonu poskytla i určitý přehled, jakého nemovitého majetku se opatření dotýkalo: „*Majetek tvoří převážně obytné a hospodářské budovy a z nepatrné části movitosti. Výměra zanechané zemědělské půdy činí celkem 6.850 ha; jednotlivé hospodářské usedlosti jsou drobným majetkem o výměře zemědělské půdy průměrně asi 2.5 ha. Z obytných a hospodářských budov (jde vesměs o malé stavby) je téměř polovina poškozena, po případě zničena válečnými událostmi.*“<sup>31</sup>

Vyhláška Ministerstva financí ze 14. července 1951, o přidělu majetku zanechaného na území Československé republiky osobami, které optovaly pro Svaz sovětských socialistických republik a přesídlily na jeho území, podle § 11 zákona č. 183/1950 Sb. určovala, že majetek získaný podle zákona spravují okresní národní výbory, které pochopitelně odpovídaly za nejlepší možné využití majetku (§ 1). Pokud by nedošlo k přidělení zanechaného majetku do 31. prosince 1951, mělo se s ním nakládat podle vládního nařízení č. 90/1950 Sb., o správě národního majetku národními výbory (§ 2). Na přiděl majetku musel být vydán výměr, přičemž rozhodným dnem pro převod vlastnického práva byl den rozhodnutí o přidělu (§ 3). Paragraf 4 umožňoval bezplatný přiděl zemědělského majetku jednotným zemědělským družstvům, která nemusela platit náhradu ani za čas užívání majetku před přidělem. Další, nezemědělský, majetek se přiděloval za náhradu ve výši obecné ceny ke dni přidělu, ale předchozí investice vynaložené přidělcem se od celkové částky odpočítávaly. Okresní národní výbory mohly umožnit rozložit splátky až na pět let a krajské národní výbory až na deset let, ale v obou případech šlo o výjimečné případy. Paragraf pátý pak určoval, že stát ručí do výše obecné ceny majetku za závazky vzniklé před dnem soupisu majetku přesídlené osoby a které byly náležitě prokázány. Pozdější zatížení mělo být akceptováno jen tehdy, pokud by se zjistilo, že majitel nevěděl, že se jedná o majetek optující osoby.<sup>32</sup>

Od roku 1956 začala československá vláda intenzivněji jednat o dokončení majetkového odškodnění a pokoušela se o aktivní přístup i vůči SSSR<sup>33</sup> a 6. července 1957 dosáhla výsledku, když byla v Moskvě podepsána dohoda o konečném vypořádání majetkových a finančních otázek souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny a sovětské Ukrajiny. Podle dohody vzájemné nároky zanikly (články 1 a 2) a SSSR měl

31 [https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0537\\_00.htm](https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0537_00.htm), [cit. 2018-08-21].

32 Úřední list republiky Československé, č. 278/1951.

33 NA, f. Ministerstvo financí ČR, manipulační období 1956–1959, kart. 31. Za poskytnutí tohoto materiálu děkuji kol. Mgr. Františku Frňkovi, odbornému radovi Oddělení fondů státní správy z let 1945–1992 Národního archivu.



doplatit Československu rozdíl v částkách vzájemných nároků (článek 3). Toto vypořádání mělo být konečné (článek 5), přičemž nároky svých občanů měly řešit jejich domovské státy (článek 4). Národní shromáždění projevilo s Dohodou souhlas dne 31. října 1957 a prezident republiky ji ratifikoval dne 23. prosince 1957. Podle svého šestého článku nabyla Dohoda účinnosti dnem výměny ratifikačních listin, což se stalo v Praze dne 8. ledna 1958. Tato dohoda byla publikována jako č. 1/1958 Sb.

Vnitrostátní normou k realizaci mezistátní dohody se stal zákon č. 42/1958 Sb., jenž určil, kdo má nárok na odškodnění, a hlavně stanovil, že je to vláda, kdo udává pravidla pro odškodnění (§ 1), resp. že zodpovědným ústředním orgánem je Ministerstvo financí nebo jím pověřený úřad, přičemž se mělo při vyřizování agendy řídit správním řádem (§ 3). Ministerstvo financí bylo oprávněno upravit podrobnosti poskytování náhrad a zároveň bylo zmocněno, „*aby v případech zvláštního zřetele hodných prominulo důsledky stanovené v § 4 odst. 2 vládního nařízení č. 8/1947 Sb., o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině, nebyla-li přihláška nemovitého majetku podrobeného soupisu podle tohoto nařízení podána buď vůbec, nebo v čas.*“ Majetek zanechaný v Československu optanty pro SSSR přešel do vlastnictví československého státu, který také převzal závazky, které měly právnické osoby Zakarpatské Ukrajiny proti československým právnickým a fyzickým osobám a dále pak fyzické osoby Zakarpatské Ukrajiny proti československým právnickým osobám. Nyní byli dlužníci povinni plnit své závazky vůči československému státu. Výslovně pak bylo určeno, že ustanovení zákona č. 183/1950 Sb. zůstávají nedotčena (§ 2).

První z navazujících vyhlášek Ministerstva financí nesla datum 16. února 1959 a určovala, kdo má nárok na náhradu (§ 1), dále úřady, kam mají být přihlášky podány (tj. Ústřední likvidátor peněžních ústavů a podniků v Praze a Oblastní likvidátor v Bratislavě), včetně lhůty do 30. června 1959 (§ 2). Přihlášky podané po lhůtě byly považovány za irelevantní (§ 3). Dřívější přihlášky podané podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. do 31. března 1947 a přihlášky optantů předložené 1 měsíc po přesídlení se považovaly za přihlášky podle vyhlášky z 16. února 1959, přičemž „*jakákoliv jiná podání o majetku uvedeném v ustanovení § 1*“ nenahrazovala přihlášku podle této vyhlášky (§ 4), tudíž Ministerstvo financí věrno své tradici nelítostného účetního dalo najevo, že o zmírnění tvrdosti předpisů, které bylo umožněno zákonem č. 42/1958 Sb., nemá zájem. Samotné podání přihlášky nezakládalo právní nárok na náhradu (§ 6). Přihlášku nemusely podávat organizace socialistického sektoru (§ 5).<sup>34</sup>

Vyhláška Ministerstva financí z 5. května 1959 určovala, že československé fyzické osoby mající závazky vůči právnickým osobám na Zakarpatské Ukrajině, jsou povinny tyto závazky přihlásit, neboť podle § 2, odst. 2 zákona č. 42/1958 přešly tyto pohledávky na československý stát a československé právnické osoby mající závazky vůči fyzickým a právnickým osobám Zakarpatské Ukrajiny jsou rovněž povinny tyto závazky ohlásit; výjimku měly organizace státního socialistického sektoru (§ 1). Přihlášky měly být podány nejpozději do 31. července 1959 u Ústředního likvidátora peněžních ústavů a podniků v Praze nebo u Oblastního likvidátora v Bratislavě (§ 3).<sup>35</sup> Šlo tedy o měsíční prodloužení lhůty oproti předchozí vyhlášce.

34 Úřední list Československé republiky, č. 43/1959.

35 Úřední list Československé republiky, č. 89/1959.



Další vyhláška Ministerstva financí ze 4. srpna 1959 se týkala praktické realizace zákona č. 42/1958 Sb. a určovala podrobnosti a podmínky vyrovnání, přičemž podle § 2 bylo podmínkou mít podanou přihlášku k soupisu majetku podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. Další paragraf pak určoval, že se náhrada poskytne za rodinný domek, dále za hospodářské budovy a půdu drobných zemědělců na Zakarpatské Ukrajině, avšak pouze tehdy, pokud nyní jsou členy jednotných zemědělských družstev nebo samostatnými malými či středními zemědělci, přičemž pozemek zastavěný rodinným domkem mohl mít maximální výměru 800 m<sup>2</sup> a dále příslušelo odškodnění za pozemky zastavěné hospodářskými budovami nebo stavením sloužícím k provozu malé živnosti. Paragraf čtvrtý pak určil, že základ pro výpočet náhrad za nemovitý majetek budou údaje z přihlášek, přičemž ceny se přepočtou v poměru 5:1 a dále budou po přezkoušení uvedeny do souladu s cenovými předpisy.

Pro zemědělce byl důležitý paragraf pátý: „Za zemědělskou půdu bude poskytnuta žadateli náhrada jen v půdě, a to v rozsahu výměry jeho vlastních a jím obhospodařovaných pozemků na území Zakarpatské Ukrajiny, pokud tyto pozemky nepřevyšují výměru jeho vlastních pozemků, které vnes do jednotného zemědělského družstva, nebo sám obhospodařuje v tuzemsku; náhrada nesmí však převyšovat 13 ha.“ Samozřejmě odškodnění mělo být sníženo o příděl nemovitostí a zemědělské půdy podle dřívějších příslušných předpisů, jakož i břemena a dluhy z majetku, za který se poskytovala náhrada, a dále závazky vůči právníkům osobám na Zakarpatské Ukrajině, které přešly na československý stát (§§ 6–7). Úhrada náhrady a její výplata se pak měla dít podle vyhlášky Ministerstva financí č. 206/1958 Úředního listu (§ 9).<sup>36</sup> Tím usnul zájem o Podkarpatskou Rus na několik desetiletí — majetkoprávně a v podstatě i mezi odbornými historiky a archiváři, byť samozřejmě existovaly různé výjimky a zmínky.<sup>37</sup>

## TROJÍ OBNOVA ODŠKODŇOVÁNÍ

### PRVNÍ ZÁKON

Na podnět skupiny Hany Orgoníkové, Jana Hamáčka (oba ČSSD), Evy Dundáčkové, Aleny Páralové, Juraje Ranince (všichni tři ODS) a Pavla Kováčika (KSČM) a dalších poslanců z března 2008 vstoupil do legislativního procesu návrh zákona, který chtěl odškodnit bývalé vlastníky majetků na Podkarpatské Rusi podle jejich cen k 21. květnu 1938 (§ 5) upravených vynásobené indexem 10, ale do maximální výše odškodnění měla dosáhnout částky dva miliony korun. (§ 6). Státní rozpočet měl návrh podle jejich odhadu zatížit částkou půl až jedné miliardy korun.<sup>38</sup>

<sup>36</sup> Úřední list Československé republiky, č. 159/1959.

<sup>37</sup> Např. dlouhodobý zájem projevoval Ota Holub zhmotněný do několika prací, např. HOLUB, Ota, *Boje československé armády a jednotek Stráže obrany státu na Podkarpatské Rusi (Karpatské Ukrajině) v březnu 1939*, in: *Odboj a revoluce*. Zprávy, č. 5 roč. VII., 1969, s. 5–74; HOLUB, Ota, *Věc: Loupežník Nikola Šuhaj*, Praha 1983.

<sup>38</sup> <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=453&ct1=0>, [cit. 2018-08-21].



Vláda dopisem premiéra Mirka Topolánka (ODS) z 9. dubna 2008 vyjádřila se zákonem nesouhlas, jež odůvodňovala nízkou kvalitou návrhu zákona, vnitřními rozpory, administrativní náročností, nejasností (např. co majetek získaný či postavený po 21. květnu 1938), absencí jasného sdělení, že se odškodnění bude týkat výhradně občanů České republiky, jakož odmítáním navyšování mandatorních výdajů, které byly v rozporu s programovým prohlášením vlády.<sup>39</sup>

Na jednání Poslanecké sněmovny 23. dubna 2008 na podporu zákona vystoupilo několik poslanců. Jako první tak učinila Hana Orgoníková, která zdůraznila, že předchozí odškodnění představovala dvě procenta ze zanechaného majetku, přičemž vyhláška Ministerstva financí 159/1959 Ú. l. „byla sestavena na základě třídní a rasové nenávisli.“ Vedle — patrně nezbytných — výtek politickým protivníkům od zpravodaje Jiřího Hanuše (KDU-ČSL), např. že tuto problematiku mohla řešit předchozí vláda a zejména tehdejší ministr financí Bohuslav Sobotka (ČSSD), se řečníci rozdělili na ty, kteří chtěli chránit rozpočet a ty, kteří chtěli napravit předchozí nedostatečný přístup státu. Stanovisko vlády v podstatě zopakoval ministr Cyril Svoboda (KDU-ČSL), který považoval návrh za neopravitelný. Následně se slova ujal jeden z předkladatelů Jan Hamáček (ČSSD), který po krátkém historickém exkurzu za vzrůstajícího se hluku řekl: „Předkladatelé, tedy my, a já věřím, že mluvím za všechny předkladatele, jsme si vědomi té skutečnosti, že skutečná příkoří, která museli občané české národnosti žijící na území někdejší Podkarpatské Rusi zažít, nelze už nikdy odškodnit ani nahradit. Občané, kteří často dobrovolně odešli položit tam základy efektivně fungující státní správy, byli nakonec státem, pro který obětavě a mnohdy s nasazením života pracovali, zrazeni a podvedeni. Většina z nich se ve svém životě nedočkala ani poděkování. Návrh zákona se proto snaží alespoň částečně tento dluh státu vůči výše uvedeným občanům řešit.“

*Velmi prosím přítomné paní poslankyně a pány poslance, aby se na tuto věc nedívali pouze a jenom optikou ekonomickou, ale aby si uvědomili, že celá tato záležitost má především velký rozměr morální. Děkuji. (Hluk v sále je stále obrovský!)“*

Další poslanec, Jiří Hanuš byl ve svém projevu přerušen místopředsedou Poslanecké sněmovny) Vojtěchem Filipem (KSČM), jenž vyzval hlučící poslance a členy vlády, aby své debaty přesunuly jinam a nerušili jednání, načež Hanuš připomněl nutnost odškodnění osob za pozemky vyměněné s Polskem v roce 1958. Další mluvčí, poslankyně ODS Helena Mallotová, se postavila za vládní odmítnutí s důvodem právní nedostatečnosti návrhu a skutečnosti, že se může týkat 250 až 6500 osob. Obavy ohledně právní kvality však vyjádřil i poslanec ČSSD Zdeněk Jičínský, včetně připomenutí skutečnosti, že se v odškodňování jde před 25. únor 1948, přičemž nelze odškodnit všechna bezpráví. Zpravodaj Jiří Hanuš pak za pokračujícího neklidu sněmovny řekl, že návrh zákona by mohl ohrozit tzv. prezidentské dekrety.

Poslankyně Eva Dundáčková (ODS) zdůraznila, že žádný ministr financí, natož tehdy aktuální Miroslav Kalousek (KDU-ČSL), nebude pro odškodnění, neboť je to nový výdaj, tudíž každá vláda bude proti. Věc pak položila tak, že buď se uzná morální nárok dané skupiny na odškodnění, či nikoliv. Technické provedení lze upravit ve druhém a třetím čtení.<sup>40</sup>

39 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=453&ct1=1>, [cit. 2018-08-21].

40 <https://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030075.htm#r3>, [cit. 2018-08-21].



Diskuse pokračovala druhý den 24. dubna 2008 za řízení místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslavy Němcové (ODS) vystoupením poslankyně Aleny Páralové (ODS), jež se přiklonila k předchozím vývodům stranické kolegyně Evy Dundáčkové. Poslanec Petr Bratský (ODS) se rovněž vyslovil pro odškodnění: „*Já bych vám chtěl všem připomenout, že všechny tyto osoby vlastně odškodnění získaly, protože tehdejší Sovětský svaz poslal patřičné peníze tehdejšímu Československu. Ovšem tehdejší československá vláda nevydala tyto prostředky, prostředky zmizely v tehdejší státní rozpočtu. Na nás a našich generacích je, abychom se s tím nějakým způsobem vypořádali. Tudíž rozhodování je o tom, aby prostředky, které cizí velmoc poslala sem, dostali ti, kterým to patří, nebo jejich rodinní příslušníci, kteří po nich zůstali.*“ Navíc sdělil, že nepochybuje o tom, že poškození by vyhráli při soudním přelíčení ve Štrasburku.

V závěrečném slovu pak Orgoníková zopakovala, že vady v zákonu lze odstranit, tudíž je otázkou, zda se najdou „jen“ dvě miliardy, když už se našlo několik desítek miliard pro odškodnění v rámci církevních restitucí. V následujícím hlasování neuspěl jak návrh na zamítnutí zákona, tak ani návrh na vrácení zákona k dopracování. Další jednání a hlasování pak postoupilo návrh rozpočtovému výboru a ústavně právnímu výboru.<sup>41</sup>

Rozpočtový výbor na svém jednání 28. května 2008 nepřijal v této věci žádné usnesení.<sup>42</sup> Naopak druhý výbor, ústavně právní, upravil návrh zákona, přičemž se vypořádal s otázkou státní příslušnosti žadatelů, a zároveň jej 21. ledna 2009 doporučil ke schválení.<sup>43</sup>

Před plénem Poslanecké sněmovny se zákon znovu dostal až 18. března 2009. Jako první vystoupila Hana Orgoníková, která stručně představila komplexní pozměňovací návrh přijatý ústavně právním výborem. Hlavní pozornost však věnovala obavě z prolomení odškodňovací hranice roku 1945, což se však již podařilo zákonu č. 172/2000 Sb., o odškodnění osob odvedených do Sovětského svazu nebo do táborů, které Sovětský svaz zřídil v jiných státech. Dále připomněla, že dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. byl v letech 1938–1939 pozbytý majetek navrácen ke dni 23. května 1945, ale fakticky toho nikdo nemohl využít: „*Na konci června jej pak pozbyli znovu z důvodu postoupení území Podkarpatské Rusi Svazu sovětských socialistických republik. Na základě této argumentace jsou si autoři návrhu jisti, že v tomto případě neprolamují hranici roku 1945.*“ Na základě hlasování se pozměněný návrh ústavně právního výboru stal předmětem jednání, které zahájila poslankyně Eva Dundáčková. Po ní vystoupil David Kafka (ODS), jenž navrhl upřesnit, že maximální odškodnění dva miliony korun se může vztahovat na jednu osobu a samozřejmě odečtení částky za dřívější odškodnění.<sup>44</sup> Tím druhé čtení skončilo.

Další jednání Poslanecké sněmovny proběhlo 27. března 2009 a na úvod požádal ministr financí Miroslav Kalousek přítomné, aby zákon neschvalovali: „*Jenom dovoluje, abych připomněl, že toto je typický příklad návrhu zákona, kdy v dobré vůli odstranit majetkové křivdy dojde v důsledku k prohloubení křivd, prohloubení nespravedlností a ke stavu*

41 <https://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030092.htm#r3>, [cit. 2018-08-21].

42 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=453&ct1=-1>, [cit. 2018-08-21].

43 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=453&ct1=2>, [cit. 2018-08-21].

44 <https://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/052schuz/s052047.htm#r6>, [cit. 2018-08-21].





horšímu, než je dnešní právní stav. Dovoluji si naposledy Sněmovnu požádat, aby ponechala tuto historii na správním rozhodování a na české justici, aby se nesnažila zákonem spravit něco, co je zákonem nespravitelné.“ S tím se v podstatě ztotožnil i další řečník Zdeněk Prosek (ODS), který kromě toho uvedl, že ústavní právní výbor odstranil většinu právních nedostatků návrhu a znovu vytáhl argument prolomení hranice roku 1948 pro odškodňování. Poslankyně Orgoníková vystoupila jen krátce, zato Eva Dundáčková se přímo rozohnila: „Musím se ohradit proti vyjádření pana ministra financí. Já z hlediska jeho coby správce státní pokladny chápu, že se s návrhem obtížně ztotožňuje, na druhé straně nesouhlasím s výrokem, že prohloubíme křivdy. Jsem si plně vědoma toho, že nemůžeme nikdy napravit všechny křivdy minulých režimů a že z pozice jiných skupin, které nikdy žádného vyrovnání nedojdou, to může být vnímáno jako nespravedlivé. Nicméně to neznamená, že tím, že další skupině pomůžeme zmírnit následky minulých období, že tím prohloubíme křivdy. Proti tomu se ohrazuji, to tak není.“

Není také pravda, že bychom odškodňovali generaci, která už s někdejší nespravedlností nemá nic společného, jak tvrdil pan kolega Prosek. Když se dobře podíváte na ten návrh — odškodňujeme toliko tu generaci a právě ty, kteří byli nuceni odejít na základě buď přechodu části země, které do té doby žili, k Maďarsku, nebo posléze v souvislosti s onou zmiňovanou mezinárodní smlouvou. Odškodňujeme lidi, kteří odešli, a jejich bezprostřední potomky v prvním pokolení, tzn. ne nikoho, kdo už byl vnukem či pravnukem, tzn. ty, které můžeme považovat za generaci, která tuto nespravedlnost nezažila.

Odškodňujeme na základě soupisu, který existuje, na základě vyhlášky z roku 1947 a na základě prokázání, že existoval majetek, který v té době podléhal a vyhovoval onomu soupisu z roku 1947, tzn. nepohybujeme se nikde v žádných pofidérních číslech a uznáváme tak závazek československého státu, který vyplývá z mezinárodní smlouvy v té době uzavřené, která už nemohla být naplněna právě vzhledem ke změně poměrů, ke které v roce 1948 došlo. Neodškodňujeme žádné právnické osoby, pouze osoby fyzické.

Že se z cizího dobře rozdává, je výtka, která se mě trochu dotýká. Já se přiznám, že jsem si dobře vědoma toho, že státní pokladna není bezedná. Odkazuji v tomto právě na to, že okruh těch, které chceme dnes odškodnit, resp. zmírnit následky nespravedlnosti na nich napáchané, je velmi malý, a odkazuji také na to, že už jsme dávno prolomili hranici roku 1947 v mnoha dalších návrzích zákonů, které jsme v uplynulých dvou, třech či pěti letech schválili. Proto vás prosím, abyste se na to dívali pouze z pohledu právě oněch lidí, kteří dlouhá léta čekali a kteří dnes v náš demokratický režim chovají velkou důvěru, obrátili se na nás, obraceli se na nás také dlouhá léta, komunikovali jak s Ministerstvem financí, upřímně řečeno, se všemi ministry, kteří kdy po listopadové revoluci stáli v čele Ministerstva financí, a neuspěli. Já znovu říkám, že považuji vcelku za z jedné strany hrdinský čin těchto ministrů, že jako správci státní pokladny a financí rozhodovali hospodárně. Na druhé straně se domnívám, že vůči osobám, které musely opustit majetek, opustily ho v naději, že budou vyrovnány na základě právních aktů, které jim to ze strany československého státu slibovaly a dokládaly jejich nárok, vnímám toto odškodnění jako oprávněné a prosím vás o jeho podporu.“

Poslanec Bratský pak připomněl, že peníze ze SSSR již dávno připutovaly, ale nedostaly se k oprávněným osobám, tudíž jde o nápravu této křivdy.

Za řízení místopředsedy Poslanecké sněmovny Vojtěcha Filipa (KSČM) byly hlasováním přijaty dříve navržené pozměňovací návrhy. O takto upraveném ná-





vrhu pak proběhlo hlasování, v němž z přítomných 152 poslance se vyslovilo pro 88 a proti 28.

Jako předposlední ve věci vystoupila Orgoníková a poděkovala jménem těch, jejichž křivdy budou zákonem zmírněny. Závěrečného slova se ujal ministr Kalousek: „Blahopřeji předkladatelům a jsem šťasten, že jsem v demisi. (Smích v sále.)“<sup>45</sup>

#### 52. schůze, 209. hlasování, 27. března 2009

#### Návrh zákona o zmírnění majetkových křivd československých občanů

Klub	Ano	Ne	Nepřihlášení	Zdrželi se	Omluvení
ČSSD	52	0	14	4	1
ODS	12	26	12	22	6
KSČM	18	0	7	1	0
KDU-ČSL	2	2	3	5	2
SZ	2	0	1	1	0
Nezařazení	2	0	3	3	—

Převzato: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=49283>, [cit. 2018-08-21].

Senát se předlohou zabýval v průběhu dubna a května 2009, přičemž ústavně právní výbor přijal několik pozměňovacích návrhů,<sup>46</sup> které senát následně 7. května 2009 schválil a předal zpět Poslanecké sněmovně.<sup>47</sup> Upravenou podobu návrhu podpořila Orgoníková s tím, že se jedná o zpřesnění navrhovaného zákona, zatímco Pavel Hrnčíř (ODS) jako zpravodaj rozpočtového výboru se vyslovil pro zamítnutí jak původního, tak nového návrhu. Pro zákon se ještě vyslovila Dundáčková s tím, že odškodnění bude sníženo o to, co již v minulosti bylo vyplaceno. Po hlasování řízeném místopředsedou Poslanecké sněmovny Lubomírem Zaorálkem (ČSSD) se z přihlášených 118 poslanců vyjádřilo pro 83 a proti 13, čímž byla přijata senátní verze zákona a Orgoníková na závěr apelovala na prezidenta republiky, aby zákon podepsal co nejdříve.<sup>48</sup> Přání se jí vyplnilo, neboť zákon byl hlavě státu doručen 17. června 2009 a již 29. června přišlo do Sněmovny oznámení, že zákon byl podepsán.<sup>49</sup> Prezident Václav Klaus se k myšlence odškodnění přitom stavěl skepticky: „Jako spornou vidím celou myšlenku snažit se dnes, po téměř 70 letech, formou restitucí a odškodňování z prostředků současných daňových poplatníků napravovat křivdy, které běh dějin působil na šim předkům.“<sup>50</sup>

<sup>45</sup> <https://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/052schuz/s052184.htm>, [cit. 2018-08-21].

<sup>46</sup> <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/htmlhled?action=doc&value=51785>, [cit. 2018-08-21].

<sup>47</sup> <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/htmlhled?action=doc&value=51787>, [cit. 2018-08-21].

<sup>48</sup> <https://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/059schuz/s059020.htm>, [cit. 2018-08-21].

<sup>49</sup> <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=453>, [cit. 2018-08-21].

<sup>50</sup> [https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/klaus-podepsal-odskodneni-pro-cechy-z-podkarpatske-rusi\\_126919.html](https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/klaus-podepsal-odskodneni-pro-cechy-z-podkarpatske-rusi_126919.html), [cit. 2018-09-14].

**59. schůze, 87. hlasování, 9. června 2009****Návrh zákona o zmírnění majetkových křivd československých občanů**

Klub	Ano	Ne	Nepřihlášení	Zdrželi se	Omluveni
ČSSD	45	0	20	3	3
ODS	19	13	30	14	2
KSČM	14	0	8	2	2
KDU-ČSL	1	0	8	2	2
SZ	0	0	3	1	0
Nezařazení	4	0	3	0	1

Převzato: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=49899>, [cit. 2018-08-21].

Výše popsany návrh vstoupil od 1. října 2009 v účinnost jako zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik.

**DRUHÝ ZÁKON**

Jmenovaný zákon č. 212/2009 Sb. řešil škody za majetky opuštěné v období od 5. listopadu 1938 do 18. března 1939, což však bylo s ohledem na podkarpatoruské realie a vývoj v letech 1938–1939<sup>51</sup> poněkud striktní omezení. Proto vznikla v senátu iniciativa s cílem novelizovat tuto část zákona, která návrh předložila koncem června 2011.<sup>52</sup> Návrh Tomáše Grulichy (ODS) a dalších doporučil 3. srpna 2011 senátní ústavně právní výbor, jenž také navrhl několik úprav.<sup>53</sup> Další výbor, jenž se návrhem téhož dne zabýval, byl výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, který rovněž návrh podpořil, ale necítil potřebu návrh nějak upravovat.<sup>54</sup> Již druhý den senát návrh přijal za svůj.<sup>55</sup>

Vláda dopisem premiéra Petra Nečase (ODS) návrh zákona podpořila, a nejen že navrhla některá upřesnění, ale i naznačila možnosti dalšího změkčení tvrdosti původního zákona.<sup>56</sup>

51 K tomuto komplikovanému období viz např. ŠVORC, Peter, *Podkarpatská Rus 1938/1939 — obdobie nádeje a sklamaní*, in: *Dvě století nacionalismu. Pocta prof. Janu Rychlíkovi*, Praha 2014, s. 375–387; HUBENÝ, David, *Podkarpatská Rus na jednáních vlád Jana Syrového (23. září — 1. prosince 1938)*, in: *Paginae historiae*, roč. 21, č. 1, 2013, s. 191–232; HUBENÝ, David, *Čeští úředníci na Podkarpatské Rusi za druhé republiky z pohledu centrální vlády v Praze*, in: *Paginae historiae*, roč. 23, č. 2, 2015, s. 39–62.

52 <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&T=447>, [cit. 2018-08-21].

53 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=61164>, [cit. 2018-08-21].

54 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=61155>, [cit. 2018-08-21].

55 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=61276>, [cit. 2018-08-21].

56 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=447&ct1=1>, [cit. 2018-08-21].



Důvodová zpráva k návrhu zákona přinášela několik zajímavých údajů: „Bývalé Československo v roce 1958 obdrželo od Svazu sovětských socialistických republik finanční vyrovnání za nemovitosti, které na bývalé Podkarpatské Rusi zanechali českoslovenští občané v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik v celkové výši přibližně 920,000.000 Kčs. Z této částky bylo těmto občanům vyplaceno pouhých 13,000.000 Kčs“, což samozřejmě byla zcela mizivá částka a odkládáním řešení nápravy této křivdy stát fakticky výrazně ušetřil, neboť „do doby účinnosti tohoto zákona [č. 212/2009 Sb.] zemřeli všichni bývalí majitelé nemovitostí, jejich děti mají cca 80 roků, a tak se jich za dobu účinnosti tohoto zákona přihlásilo pouze cca 600, z nichž je většina současnou praxí správního orgánu odmítána (bylo vyhověno cca 200 žádostem).“

Úprava měla za cíl, aby na odškodnění mohlo dosáhnout cca dalších 240 osob, přičemž dopad na státní rozpočet byl odhadován částkou 150 milionů korun. „Lze rovněž předpokládat, že se k těmto 240 osobám připojí ještě cca 100 osob, které s podáním žádosti váhaly z pragmatických důvodů, resp. s vědomím, že neprojdou aplikačním testem nastaveným správním orgánem (bližší argumentace viz níže). Celkově lze tedy dopady na státní rozpočet kvantifikovat v řádu 200–210 milionů Kč.“

Zákonodárci si uvědomovali, že i po novele bude mít zákon množství nedostatků (např. „vyloučení vnuků z odškodnění, když původní majitelé i jejich děti ne vlastní vinou odškodnění neobdrželi a zemřeli, stanovení max. hranice 2,000.000 Kč na jednotlivé případy, nízký index /10/ na inflační nárůst cen, odmítnutí vyplacení vypořádání v případě, kdy žadatel zemře během správního řízení apod.“), ale časové omezení bylo pocitováno jako největší nedostatek zákona s ohledem na skutečnost, že mnozí odjeli z Podkarpatské Rusi v průběhu roku 1938, kdy se situace zhoršovala, zatímco státní zaměstnanci na svých pozicích zůstávali ze služebních důvodů ještě několik dní po maďarské okupaci.<sup>57</sup> Na jednání Poslanecké sněmovny dne 13. prosince 2011 představil návrh zákona senátor Tomáš Grulich, jenž stručně zrekapituloval obsah návrhu a sdělil pro mnohé poslance patrně klíčovou informaci, že „když byl původní zákon přijímán, předpokládaly se náklady ve výši 0,5 až 1 mld. Kč. Zatím bylo vyplaceno přibližně 128 mil. Kč, a přičtete-li z hlediska rozpočtu ten nejčernější předpoklad 210 mil. Kč, získáme částku 338 mil. Kč, což je hluboko pod původním předpokladem.“ Následně vystoupil zpravodaj poslanec Vít Bárta (VV), který upozornil na některé chyby a nedostatky návrhu, které je nutno ještě upravit. Návrh byl následně přidělen rozpočtovému výboru se lhůtou 40 dnů na projednání.<sup>58</sup> Ten to stihl ještě v lednu 2012 a s návrhem úpravy doporučil schválení předloženého zákona.<sup>59</sup>

Opakovaně zmiňovaná částka jedné miliardy však byla hrubě nepřesná. Konečná výše náhrady podle dohody mezi Československem a SSSR byla 499 275 000 Kč, přičemž zahrnovala i již dříve (viz výše zmíněné) podíly Zakarpatské Ukrajiny na vnitřních a zahraničním státním dluhu republiky. V rámci této půl miliardy bylo na odškodnění fyzických osob vyčleněno přibližně 99,9 milionu korun.<sup>60</sup> Na jednání Poslanecké sněmovny 1. února 2012 pak senátor Grulich návrh zákona znovu uvedl tím,

57 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=447&CT1=0>, [cit. 2018-08-21].

58 <https://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/032schuz/s032149.htm#r1>, [cit. 2018-08-21].

59 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=447&ct1=2>, [cit. 2018-08-21].

60 Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.



že celkově by si novela i s původním zněním zákona mohla vyžádat finanční náklad 400 milionů korun. Po „mezivystoupení“ Víta Bárty se slova ujal poslanec Vladislav Vilímc (ODS), jenž přišel s rozsáhlejší návrhem úpravy,<sup>61</sup> který představil jako „jakousi výslednicí dohody mezi Ministerstvem financí a Ministerstvem vnitra, tedy ministerstvy příslušnými k vyřizování žádostí jak podle zákona 212, které jsou podávány, tak podle předcházejících zákonů nebo úpravy ještě z padesátých let. Tam je příslušné Ministerstvo financí. Pozměňovací návrh se vyrovnává právě s tou dvojkolejností právních úprav. Ruší ty zákony a vyhlášky z roku 1959, tak aby již nebylo možné nové žádosti podle těchto archaických vyhlášek podávat. Jinak obsahuje tytéž principy ve zhruba deseti bodech, které jsou obsaženy i v návrhu, který schválil rozpočtový výbor.

Tady bych chtěl jen poznamenat, že v době, kdy zasedal rozpočtový výbor a ve druhém čtení projednával tento návrh zákona, tedy 18. ledna, ještě nebyla na stole ta výsledná dohoda zainteresovaných ministerstev, takže rozpočtový výbor se pouze omezil na dva body ve svém usnesení, které reagují na ty nejvýznamnější připomínky ze strany vlády.<sup>62</sup>

Grulichovo vystoupení sice zmínilo dohodu ministerstev vnitra a financí, ale bohužel o tomto projednání se nepodařilo dohledat příslušné záznamy.<sup>63</sup> Návrh zákona se pak projednal o týden později (8. února 2012), přičemž rozpravu zahájil poslanec Vilímc, jenž „pouze“ upozornil na nutnost opravy tiskové chyby v předloženém návrhu.<sup>64</sup> Tato drobná oprava však ve výsledku znamenala, že bylo umožněno odškodňovat i ty osoby, u kterých nedošlo k pozbytí nemovitého majetku, neboť jej doposud vlastní dotyčná osoba nebo její příbuzní.<sup>65</sup> Po této vskutku nepatrné úpravě zpravodaj návrhu Vít Bárta poslancům navrhl, aby bylo hlasováno o návrhu poslance Vilímce, jehož návrh zhodnotil jako kvalitnější, čímž by se stal původní návrh rozpočtového výboru nehlasovatelným, s čímž vyslovilo souhlas s přítomných 162 poslanců celkem 152, proti nehlasoval nikdo. V následném hlasování o přijetí celého návrhu se s přítomných 162 vyslovilo pro 153 poslanců. Proti se nevyslovil nikdo.<sup>66</sup>

### 33. schůze, 173. hlasování, 8. února 2012

#### Novela zákona, kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům ČR

Klub	Ano	Ne	Nepřihlášení	Zdrželi se	Omluveni
ČSSD	41	0	9	1	4
ODS	37	0	10	3	2
TOP09-S	34	0	1	2	4
KSČM	22	0	2	2	0
VV	16	0	2	0	3
Nezařazení	3	0	1	1	0

Převzato: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=55570>, [cit. 2018-08-21].

61 <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=447&ct1=3>, [cit. 2018-08-21].

62 <https://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033039.htm>, [cit. 2018-08-21].

63 Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.

64 <https://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033201.htm>, [cit. 2018-08-21].

65 Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.

66 <https://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033201.htm>, [cit. 2018-08-21].



Návrh zákona se tedy přesunul do senátu, kde jej nejprve 13. března 2012 projednaly výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu<sup>67</sup> a ústavně právní výbor,<sup>68</sup> přičemž oba se vyslovily pro návrh, načež senát předložený zákon schválil symbolicky 15. března.<sup>69</sup> Celý proces završil svým podpisem prezident republiky dne 29. března 2012.<sup>70</sup> Zákon byl vyhlášen 11. dubna 2012 pod číslem 121.

Výsledkem tedy bylo v roce 2012 přijaté změkčení původního návrhu, jež rozšířilo odškodňovací období na termín od 29. září 1938 do 23. května 1945. Novela výslovně zrušila platnost zákona č. 42/1958 Sb., jakož i vyhlášek Ministerstva financí č. 43 a 159/1959 Úředního listu. Výkonem této agendy bylo již původním zákonem č. 212/2009 Sb. pověřeno Ministerstvo vnitra České republiky.

Výkon agendy samotné připadl Odboru správy majetku Ministerstva vnitra, jenž se musel při řešení této agendy opírat o spolupráci s Národním archivem. Odbor správy majetku adresoval Národnímu archivu od 1. října 2009 do konce roku 2009 na 200 žádostí o vyhledání údajů, přičemž na Národní archiv se obrátily rovněž přímo desítky žadatelů.<sup>71</sup> V roce 2010 na archiv přišlo od odboru dalších 200 čísel jednacích.<sup>72</sup> V roce 2012 se již v archivu této agendy týkalo jen necelých 50 spisů a tato agenda postupně odpadala,<sup>73</sup> třebas zcela nevytizela<sup>74</sup> a začalo být zřejmé, že bude nakrátko ještě oživena.

### TŘETÍ ZÁKON

Poslední legislativní úpravou se stal zákon č. 364/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, ve znění zákona č. 121/2012 Sb. Tento poslední zákon (s mimořádně dlouhým názvem) již musel opět čelit nepřízni vlády.

Skupina poslanců z několika stran prezentovaných Vladislavem Vilímcem (ODS), Janou Černochovou (ODS), Radkem Vondráčkem (ANO), Janou Hnykovou (Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury) a Jiřím Junkem (nestraník za KDU-ČSL) předložila sněmovně návrh zákona v polovině února 2015, jenž se týkal rozšíření okruhu osob, kte-

67 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=63809>, [cit. 2018-08-21].

68 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=63801>, [cit. 2018-08-21].

69 <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=63879>, [cit. 2018-08-21].

70 <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&T=447>, [cit. 2018-08-21].

71 DRAŠAROVÁ, Eva, *Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2009*, Praha 2009 [!], s. 46.

72 DRAŠAROVÁ, Eva, *Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2010*, Praha 2011, s. 26.

73 DRAŠAROVÁ, Eva, *Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2011*, Praha 2012, s. 21–22; DRAŠAROVÁ, Eva, *Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2012*, Praha 2013, s. 26; DRAŠAROVÁ, Eva, *Zpráva o činnosti Národního archivu za rok 2013*, Praha 2013 [!], s. 21.

74 Viz Zprávy o činnosti Národního archivu z následujících let dostupné na <http://www.nacr.cz/pruvodce-pro-verejnost-a-badatele/uredni-deska/vyrocnizpravy/>, [cit. 2018-08-21].





rým mohlo být vyplaceno odškodnění. Klíčový návrh zněl: „Zemřelo-li její dítě před uplynutím lhůty uvedené v § 5 odst. 1, jsou oprávněnými osobami jeho manžel a jeho děti, každý z nich stejným dílem, pokud jsou ke dni účinnosti tohoto zákona občany České republiky a zemřela-li některá z těchto osob, její děti, pokud jsou ke dni účinnosti tohoto zákona občany České republiky. Není-li těchto osob, je oprávněnou osobou dědic zemřelé oprávněné osoby povolany zůstavitelem na základě závěti, nebo jiného porřízení pro případ smrti, pokud je ke dni účinnosti tohoto zákona občanem České republiky.“ Zároveň důvodová zpráva uváděla, kolika osob se úprava mohla dotknout: „Případy cca 11-ti [!] osob byly ukončeny v různém stádiu řízení negativně právě proto, že jejich právní předchůdci zemřeli v průběhu řízení. Kromě toho je zde dalších cca 100 osob (vesměs vnuků ev. dalších dědiců), které žádost podle zákona č. 212/2009 Sb. dosud nepodaly, neboť výsledek tohoto řízení jim byl zřejmý a tito všichni čekají na novelu zákona č. 212/2009 Sb., s nadějí, že se jim nakonec spravedlivého vy- pořádaní dostane.“ Zajímavé bylo i finanční zhodnocení celého návrhu: „Předpokládaný dopad na státní rozpočet v roce 2009 byl až 1 miliarda Kč. K datu 20. 11. 2014, bylo vyplaceno pouze 281.916.803,74 Kč, tedy asi čtvrtina původně předpokládané částky. Pokud by bylo uspokojeno dalších cca 111 osob v plné zákonné nejvýše přípustné částce 2.000.000,- Kč (ne ve všech případech ale majetek zanechaný na Podkarpatské Rusi této hodnoty dosahuje), pak by se jednalo o částku 222.000.000,- Kč.“<sup>75</sup> To ovšem poslanci netušili, že se projednávání zákona nečekaně prodlouží, což bylo také kritizováno v médiích.<sup>76</sup>

K poslaneckému návrhu se v polovině března 2016 vyslovila vláda, která se postavi- la proti návrhu, neboť: „Navržená úprava zákona by totiž umožňovala požadovat ná- hradu ve vztahu k jakékoliv v minulosti podané žádosti o odškodnění, včetně těch, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto.“ Svě obavy podpořila starostmi o státní rozpočet, neboť po novele by nároky na státní kasu mohly dosáhnout až dvou miliard korun. Vládě pak také vadila další závažná skutečnost: „Vláda upozorňuje i na možnost prolomení zásady odškodňovat jeden soubor majetku jen jednou a překročení maximální výše možného odškodnění pro takový soubor majetku.“ Kromě toho pak upozornila i na některé nedo- statky předloženého návrhu.<sup>77</sup>

Teprve dne 13. dubna 2016 se zákon projednával v parlamentu, kde jako první vy- stoupil poslanec Vilímeček, jenž představil historii odškodňování a skutečnost, že zu- žující omezení dědiců je v českém zákonodárství věc výjimečná a způsobuje mnohé obtížné situace. Poslanec René Číp (KSČM) vyjádřil jednak obavu o finanční stránku věci, jednak postrádal záruky, že nebudou dědit potomci kolaborantů.<sup>78</sup>

Projednávání ve výborech bylo následně opakovaně přerušováno.<sup>79</sup> Rozpočtový výbor nakonec otázku probral 9. června 2016, ale nepřijal žádné usnesení a nepřijetí

75 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=403&CT1=0>, [cit. 2018-08-21].

76 Např. <https://zpravy.aktualne.cz/nez-to-odskodneni-schvali-umreme-zlobi-se-potomci-cechu-vyhn/r-121899f289f611e58f1e002590604f2e/?redirected=1535138210>, [cit. 2018-08-21].

77 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=1>, [cit. 2018-08-21].

78 <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/044schuz/s044081.htm#r6>, [cit. 2018-08-21].

79 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=2>; <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=3>; <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=4>; <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=5>, [cit. 2018-08-21].





se týkalo též kompletního pozměnovacího návrhu poslance Vladislava Vilímce.<sup>80</sup> Naopak téhož dne zasedající ústavně právní výbor zákon podpořil s několika úpravami zužujícími okruh dědiců.<sup>81</sup>

Před Poslaneckou sněmovnu se návrh dostal opět až 26. května 2017, tudíž nejprve musel poslanec Vilímeček připomenout, o co se jedná. Posluchačům následně sdělil, že „k 31. lednu 2017 bylo odškodněno asi zhruba 450 nebo 500 případů a bylo vyplaceno asi 340 milionů korun.“ Jiří Junek pak vylíčil historické obtíže osob, které měly být odškodněny a opakovaně se tak nestalo,<sup>82</sup> přičemž mohl těžit z toho, že v listopadu 2015 uskutečnil na půdě sněmovny seminář k dějinám Podkarpatské Rusi.<sup>83</sup> Akce nepochybně sloužila i k podpoře projednávaného zákona. Jeroným Tejc (ČSSD) s ohledem na dlouhé projednávání navrhl příslušné prodloužení lhůt obsažených v původním návrhu, neboť mezitím již dávno prošly.<sup>84</sup> Tím skončilo druhé čtení návrhu zákona.

Pro projednání v rozpočtovém výboru v polovině června 2017<sup>85</sup> byl v polovině července 2017 předložen návrh do třetího čtení. V něm opět vystoupil poslanec Vilímeček, který představil jednotlivé návrhy, které podal s Jiřím Junkem spolu s vysvětlením, kolika osob by se daná úprava týkala, přičemž si stěžoval na ryze technicistní pohled státní správy na návrh zákona: „K námitkám ministerstev vzneseným proti fakticky oběma pozměnovacím návrhům pouze dodám, že nelze velmi dramatické osudy těchto lidí vnímat pouze z optiky ať již fiskálních dopadů, anebo v některých případech i personálního zatížení ministerstev.“ V této souvislosti je smutně příznačné, že se poslanci nezaměřili na vyřešení otázky, zda nejsou dané úřady či jejich konkrétní útvary personálně poddimenzované, čímž by netrpěla jen daná skupina odškodňovaných, ale i další občané a vůbec celý výkon státní správy. Dále vyjádřil lítost nad tím, že se vždy operuje pouze s maximální odškodňovací částkou, čímž bývají vyvolány zbytečné obavy o státní kasu, neboť z přehledu z dílny „Ministerstva vnitra vyplývá, že od počátku účinnosti toho zákona do dnešního dne, to znamená za těch osm let, bylo vypořádáno 548 žadatelů a vyplacena ze státního rozpočtu částka zhruba 340 milionů korun.“ V reakci na úvodní vystoupení pohovořil ministr financí Ivan Pilný (ANO), jenž otázku stočil čistě k finančním záležitostem a opět zmínil maximální částkou dvou miliard, která by mohla chybět např. ve školství a vědě a vystoupení zakončil slovy: „Takže Ministerstvo financí má závažný problém s tímto pozměnovacím návrhem.“ To nadzvedlo poslance Zbyňka Stanjuru (ODS): „Pan ministr Pilný bude určitě rozumět té logické výhradě, kterou budu mít k jeho vystoupení. Jsme pro zmírnění majetkových křivd, ale nedáme na to žádné peníze. To je docela jako levná podpora. No ale ono to tak v zásadě je. Já vím, že se to dá zaobalit jinak, nemusí se to říkat takhle přímo, jak jsem to řekl já.“

80 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=6>, [cit. 2018-08-21].

81 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=7>, [cit. 2018-08-21].

82 <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/057schuz/s057274.htm#r4>; <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=8>, [cit. 2018-08-21].

83 [http://www.podkarpatskarus.cz/attach/casopis\\_4\\_2015.pdf](http://www.podkarpatskarus.cz/attach/casopis_4_2015.pdf), [cit. 2018-08-21].

84 <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/057schuz/s057274.htm#r4>; <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=8>, [cit. 2018-08-21].

85 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=403&ct1=9>, [cit. 2018-08-21].

Trošku jsem to zhuštil. Tak skoro nic, abych byl spravedlivý, skoro nic. Takže jsme skoro pro zmírnění majetkových křivd a skoro nám je líto, že se někteří nedožili, proto také skoro nic jim dáme. O tom to je.

A pane ministře, nezlobte se na mě, není fér vůči těmto našim bývalým spoluobčanům a jejich dědicům a jejich rodinám říkat: nebude na dálnice, nebude na vysoké školy. To opravdu vůči těmto lidem není fér. (Slabý potlesk z pravé části sálu.)“ Proti vystoupení ministra financí se ohradil rovněž Vilímec a připomněl, že se nikdy v případě tohoto odškodňování nenaplnil maximalistický scénář.<sup>86</sup>

Po komplikovaném hlasování 8. září 2017 byl návrh zákona přijat a podle závěrečného vyjádření poslance Vilímce se měla novela dotknout 37 osob, které se tak dočkaly po dvou letech a sedmi měsících legislativního zápolení, ale jen v Poslanecké sněmovně.<sup>87</sup>

#### 60. schůze, 96. hlasování, 8. září 2017

##### Novela zákona, kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům ČR

Klub	Ano	Ne	Nepřihlášení	Zdrželi se	Omluveni
ČSSD	25	0	5	9	11
ANO	25	0	3	9	10
KSČM	1	0	1	23	8
TOPO9-S	17	0	2	2	5
ODS	9	0	1	1	5
KDU-ČSL	5	0	1	2	6
Úsvit	2	0	0	1	3
Nezařazení	4	0	0	1	3

Převzato: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=66963>, [cit. 2018-08-21].

Do senátu se návrh dostal v polovině září 2017.<sup>88</sup> Dne 4. října 2017 se návrhem zabýval ústavně právní výbor a výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, přičemž oba výbory návrh podpořili v předloženém znění,<sup>89</sup> načež 11. října 2017 byl senátem zákon přijat.<sup>90</sup> Krátce na to, 24. října 2017, byl zákon podepsán prezidentem republiky Milošem Zemanem.<sup>91</sup> Publikovaný zákon s účinností od 7. listopadu 2017 ve svém článku I. posunul hraniční termín pro uplatnění nároku do 30. června 2018 a umožnil přenesení nároku na vnuky původních vlastníků, pokud přímý potomek původního vlastníka uplatnil včas a řádně svůj nárok podle § 5 odst. 1 zákona č. 212/2009 Sb., tj. do 31. 12. 2013, avšak zemřel před tím, než bylo o jeho nároku roz-

<sup>86</sup> <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/059schuz/s059271.htm#r7>, [cit. 2018-08-21].

<sup>87</sup> <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/060schuz/s060124.htm#r1>, [cit. 2018-08-21].

<sup>88</sup> <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=403>, [cit. 2018-08-21].

<sup>89</sup> <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=85677>; <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=85659>;

<sup>90</sup> <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=85795>, [cit. 2018-08-21].

<sup>91</sup> <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=403>, [cit. 2018-08-21].



hodnuto, nebo než mu bylo vyplaceno vypořádání (§ 3 odst. 4 zákona č. 212/2009 Sb.). Tento nárok bylo nutno uplatnit do 30. června 2018, jinak zanikl. Poslední novela tak vyhověla stanovisku veřejné ochránčyně k této otázce.<sup>92</sup>

## ZÁVĚR

Československé úřady po druhé světové válce přikročily k přípravám a samotnému jednání ve věci vyčíslení a odškodnění za předanou Podkarpatskou Rus s náležitou energií a pílí, kterou místy násobil tlak Spolku vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi, jenž se opíral nejen o podporu Ministerstva práce a sociální péče, ale též agilně propagoval svoji věc v tisku a aktivně oslovoval různé politické a úřední představitele. Na postoji československých úřadů nic nezměnila ani proměna politického rámce v roce 1948. Sice došlo k vynucenému „dobrovolnému“ rozpuštění Spolku vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi, jeho vedoucí funkcionáři však dokázali neformálně naplňovat cíl spolku ještě několik dalších let. Úřady agendu spolku nepustily ze zřetele a jednání se sovětskými partnery dokončily koncem padesátých let (1/1958 Sb.). Realizaci tehdejšího odškodnění bylo pověřeno Ministerstvo financí, které se vždy bez ohledu na režim stavělo do role přísného strážce rozpočtu (vyhlášky 43, 89 a 159/1959 Ú. l.).

Od roku 2008 byla tato problematika přes převládající odpor vlád (a hlavně ministrů financí a jejich úřadů) opakovaně ožívována zákonodárci napříč politickým spektrem. Jejím praktickým řešením byl pověřen rezort Ministerstva vnitra. Z výhod odškodnění však již mnohdy mohly čerpat v lepším případě jen „osmdesátileté děti“ původních majitelů, což později vedlo k novele zákona č. 212 z roku 2009, jejímž cílem bylo změkčení původně ne zcela šťastně nastavených parametrů pro odškodnění. Projednání této novely již nenarazilo na žádný odpor (zákon č. 121/2012 Sb.). Za to poslední návrh požadující další změkčení tvrdosti zákona opět narazil na odpor vlády a velmi dlouho pak byl projednáván v poslanecké sněmovně, než byl nakonec přijat v přísnější podobě (zákon č. 364/2017 Sb.), neboť původní návrh byl příliš extenzivní a mohl zahrnovat příliš rozsáhlý okruh možných žadatelů

Od vstupu zákona č. 212/2009 Sb. v účinnost bylo do podzimu 2018 vyplaceno vypořádání celkem 571 osobám v celkové výši 365 725 651 Kč, z toho na základě poslední novely 20 osobám šlo v celkové výši 17 319 803 Kč. V rámci státního rozpočtu bylo na úhradu vypořádání do roku 2016 (včetně) vyčleněno celkem pouze cca 340 milionů Kč. Tato částka byla fakticky vyčerpána a Ministerstvo vnitra hradilo zbývající vypořádání ve výši téměř 26 milionů ze svého rozpočtu. Opakované otevírání této otázky pak vedlo k tomu, že někteří žadatelé dokázali čerpat odškodnění až čtyřikrát,<sup>93</sup> což oprávněně vyvolalo otázky po smyslu těchto odškodňovacích akcí.

Zmírnění majetkových křivd v souvislosti se ztrátou Podkarpatské Rusi v důsledku maďarské okupace a posléze jejího postoupení Sovětskému svazu je zároveň zajímavou ukázkou toho, jak některé historické děje mohou opakovaně vstupovat do

<sup>92</sup> Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.

<sup>93</sup> Vyjádření Odboru správy majetku Ministerstva vnitra z 14. 9. 2018.

legislativního procesu a mít vliv na praktické úřadování státní správy. Lze tak vyvolat vznik vysoce odborně složitých a citlivých nárazových agend, při nichž vedle obvyklé právní a hospodářské stránky se musí běžné státní úřady (v tomto případě Odbor správy majetku Ministerstva vnitra) spolehnout též na pomoc opomíjeného a nedoceňovaného specializovaného oboru státní správy, totiž archivnictví, kde se snoubí historické znalosti s vyřizováním úředních agend nejrozmanitějšího charakteru.



**Informace Odboru správy majetku Ministerstva vnitra České republiky  
na dotaz právní kanceláře o realizaci zákona č. 212/2009 Sb. od jeho účinnosti  
ke dni 18. března 2019**

Kolika žadatelům bylo vyplaceno vypořádání podle tohoto zákona?	575 osobám
Jaká celková částka byla podle tohoto zákona dosud žadatelům vyplacena?	369 635 651 korun
Kolika žadatelům bylo vyplaceno vypořádání?	24 osobám
Kolik bylo (je) vedeno správních řízení podle zákona?	30 správních řízení
Kolika žádostem podle zákona č. 212/2009 Sb. bylo za dobu účinnosti zákona č. 364/2017 Sb. vyhověno?	16 žádostem
Jaká celková částka byla, za dobu účinnosti zákona č. 364/2017 Sb., podle zákona č. 212/2009 Sb., dosud žadatelům vyplacena?	21 229 804 korun
Kolik dosud nevyřízených žádostí ministerstvo ještě eviduje?	1 správní řízení

Sestaveno dle čj. MV-40345/1OSM-2019 a MV-40345-3/OSM-2019. Dostupné na <https://www.mvcr.cz/clanek/poskytnuti-informace-vyporadani-za-majetek-zanechany-obcany-ceskoslovenske-republiky-na-uzemi-byvale-podkarpatske-rusi.aspx>, [2019-07-15]. Za upozornění děkuji kol. Mgr. Zbyškovi Stodůlkovi, vrchnímu radovi Oddělení kontroly výkonu spisové služby, fondů státní správy po roce 1992 a elektronických dokumentů Národního archivu.